

Міністерство освіти і науки України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
лабораторія методології і теорії психології
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
кафедра психології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
кафедра загальної і соціальної психології та психотерапії
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
кафедра психології
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
кафедра практичної психології
Гродненський державний університет імені Янки Купали (Білорусь)
факультет психології
Казахський національний педагогічний університет імені Абая (Казахстан)
кафедра загальної і прикладної психології
Південно-Казахстанський державний педагогічний університет
імені М. Ауезова (Казахстан)
кафедра педагогіки і психології
Навчально-методичний центр психологічної служби
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
Інформаційно-методичний центр управління освіти і науки
Сумської міської ради
Сумський обласний центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів
Академія наук вищої освіти України

95-й річниці від дня заснування Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка присвячується

ОСОБИСТІСТЬ У КРИЗОВИХ УМОВАХ ТА КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ЖИТТЯ

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції
22–23 лютого 2018 року

Суми – 2018

УДК: 159.923:[316.4(082)+316.613.5]
ББК 88.372я431
О 72

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
навчально-наукового Інституту педагогіки і
психології Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 6 від 30.01.2018 р).

Редакційна колегія:

Кузікова Світлана Борисівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Вертель Антон Вікторович – кандидат філософських наук, викладач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Гальцова Світлана Василівна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Єрмакова Наталія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Зливков Валерій Лаврентійович – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Пухно Світлана Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Ракицька Анна Вікторівна – кандидат психологічних наук, декан факультету психології Закладу освіти «Гродненський державний університет імені Янки Купали», (м. Гродно, Білорусь)

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Сатова Акмарал Кулмагамбетівна – доктор психологічних наук, професор завідувач кафедри загальної і прикладної психології Казахського національного педагогічного університету імені Абая (м. Алмати, Казахстан)

Ставицька Світлана Олексіївна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної психології та психотерапії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Улунова Ганна Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,

Хомуленко Тамара Борисівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

О72 Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 лютого 2018 року, м. Суми) / Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018. – 428 с.

Збірник містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя», що висвітлюють теоретичні та практичні результати досліджень проблем особистості в контексті її життєвого шляху, в умовах особистісних, міжособистісних і суспільних криз. Особливу увагу приділено питанням збереження психічного здоров'я та надання психологічної допомоги людині в консультативно-терапевтичній практиці.

Видано в авторській редакції

© Колектив авторів, 2018

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018

Тарасова Т.Б., Мусієнко А.С. Спілкування підлітків з однолітками в контексті підліткової кризи	198
Улунова Г.Є., Ликова А.Ю. Креативність дитини старшого дошкільного віку як чинник оптимізації кризи 7 років	200
Усик Д.Б., Богород О.А. Особливості суїцидальної поведінки у підлітковому та юнацькому віці	202
Усик Д.Б., Васильєва О.О. Особливості самооцінки у дітей старшого дошкільного віку	203
Усик Д.Б., Король О.А. Професійне самовизначення особистості в ранньому юнацькому віці	206
Усик Д.Б., Самандрула Ж.В. Міжособистісне спілкування в підлітковому віці	208
Усик Д.Б., Транкова С.Є. Психологічні особливості формування уваги у дітей молодшого шкільного віку	210
Усик Д.Б., Яценко О.М. Особливості психологічної культури учнів старших класів сільської школи	212
Шостя І.В. Комунікативна компетентність в аспекті соціокультурних життєвих криз особистості	215
Шулдик А.В., Шулдик Г.О. Соціальні страхи студентів та способи опанування ними	216
Щербак Т.І., Демочка Ю.В. Ургентна адикція в структурі темпоральності осіб юнацького віку	218
Щербак Т.І., Постолєнко К.М. Психологічні особливості переживання самотності у період ранньої дорослості	221
Янчий А.И. Представление об идеальном человеке у современных подростков	223

Секція 3. Психологічне здоров'я та психологічна допомога особистості у кризових, посткризових умовах та критичних ситуаціях життя

Анопрієнко О.В., Меркотан А.І. Психологічна допомога тяжкохворим дітям в кризових станах	227
Борисюк А.С. Тренінг як стимулюючий чинник у формуванні мотивації на збереження психологічного здоров'я молоді	229
Бурейко Н.О., Стратій А.В. Інформація з інтернету як засіб подолання критичних життєвих ситуацій	230
Бурейко Н.О., Чепеленко Ю.І. Психологічні особливості синдрому самозванця та способи його корекції	232
Варій М.Й. Псі-програми підхід у подоланні кризи, пов'язаної з втратою	233
Вахоцька І.О. Сутність і специфіка психологічної допомоги	236
Геращенко Т.Г. Особливості надання психологічної допомоги у кризовому центрі міста Дортмунд (Німеччина)	238
Гранкіна-Сазонова Н.В. Роль довіри та цінностей у формуванні життєстійкості особистості в кризових умовах	240
Діхтяренко С.Ю. Особливості роботи з гіперактивними дітьми	243
Єльчанінова Т.М., Цернова К.Д. Поєднання традиційних методів казкотерапії з інноваційними технологіями Lego-конструювання у корекції поведінки дітей дошкільного віку	244
Єрмакова Н.О., Смалюх Ю.В. Адаптаційні проблеми ветеранів-учасників АТО у сучасному українському суспільстві	246
Зелінська Т.М. Етапи консультування дружини алкоголіка	248
Клопота Є.А., Клопота О.А. Соціально-психологічна допомога родині, яка виховує дитину з порушеннями зору	251

5. Окремою і глибоко розробленою областю психологічної допомоги є така важлива і майже зовсім відсутня у нас сфера діяльності, як психологічна допомога вмираючому і психотерапія горя. В американській психотерапії тільки за останні роки можна нарахувати більше 700 робіт, які висвітлюють цю, одну з найскладніших, проблем психологічної допомоги.
6. Проблеми похилого віку. Вироблення адекватного їм світогляду, задоволення емоційних запитів літніх людей, відгук на виникаючі релігійні проблеми, регулярний патронаж та допомогу в організації відповідного стилю і способу життя - все це звичайне коло турбот психологічного піклування на Заході.
7. Місця ув'язнення, лікарні, казарми, студентські містечка – давно вже освоєні області роботи, де проблеми особистості, спілкування, психічного стану, а також духовності представляють собою настільки ж звичні, наскільки і потребуючі постійного зусилля проблеми.
8. Психологічна допомога і підтримка в кризових ситуаціях: раптова смерть, спроба суїциду, зґвалтування, зрада, втрата любові, роботи і т.п.
9. Шкільне консультування, що охоплює проблеми відносин вчителя і учнів, учнів між собою, питання відносин з батьками, проблеми шкільної успішності, розвиток здібностей, відхилення в поведінці і т.п.
10. Професійне консультування, що включає в себе як загальну орієнтацію у виборі тієї чи іншої професії, так і приватні питання: як скласти "резюме", як і де отримати другу професію, де знайти роботу за своїми можливостями і т.п.
11. Психологічна допомога, що відноситься до кроскультурної проблематики: бар'єри в адаптації, подолання етнічних забобів і стереотипів у емігрантів, нарешті, самостійна проблема підготовки консультантів для роботи з етнічними меншинами, що виключає небезпеку відносини професіонала до клієнта не як до особистості, а як до представника етносу або раси.
12. Управлінське консультування (консультування в організаціях). Вид соціально-психологічної допомоги, що виник в 1970- і роки, до теперішнього часу даний має широкий спектр можливостей, що включають допомогу у прийнятті управлінських рішень, тренінг комунікативних навичок, відстеження та вирішення конфліктів, робота з персоналом і т.п.

Зміст психологічної допомоги зводиться до «забезпечення емоційної, смислової та екзистенціальної підтримки людини або ж спільноти у ситуаціях труднощів, які виникають у процесі особистісного та соціального буття».

Геращенко Тетяна Григорівна

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ У КРИЗОВОМУ ЦЕНТРІ МІСТА ДОРТМУНД (НІМЕЧЧИНА)

У ХХІ столітті майже кожна людина час від часу змушена переживати психологічні кризи, викликані різноманітними чинниками. Психологічна криза – це особливий стан людини, викликаний соціальними проблемами, що провокує

особу до некерованих нею дій. Цей надзвичайний емоційний стан характеризується втратою людини контролю над собою, сильними негативними емоціями. Це робить особу безпорадною, схильною до самогубства, зловживання алкоголем чи наркотиками тощо.

Питання, пов'язані з наданням психологічної допомоги людям, які опинились у кризових ситуаціях, набувають державного значення. У 1999 році у Федеративній Республіці Німеччині у місті Дортмунд було засновано Кризовий центр як спеціалізований консультативний центр допомоги громадянам у подоланні суїцидальних думок, особливо важких, кризових життєвих ситуацій (сімейні конфлікти), профілактики самогубств тощо. Керівником цього центру було призначено Йоганна Кеттелера (Johannes Ketteler), соціального педагога, терапевта, фахівця у галузі психотерапії. Його заступником став фахівець з проблем психологічної поведінки, психотерапевт Удо Лакей (Udo Luckey). Завдяки фінансовим інвестиціям місцевого бюджету міста Дортмунд, Федерального Союзу та центральної клініки федеративної землі Вестфалія всі консультації надавались безкоштовно.

Психологи-консультанти, психотерапевти, фахівці з проблем психологічної поведінки Кризового центру міста Дортмунд доводять, що самогубство як результат регулярних психічних розладів є найбільш розповсюдженою причиною смерті. Інґрід Ізраель (Ingrid Israel) та Сюзанне К. Шнайдер (Susanne C. Schneider) стверджують, що такі пацієнти сповнені горем від втрати близької людини, нерозділеного кохання, зазнали насильства або їм погрожували насильством, відчуттям провини, гніву, перевантаження, відчаю, безпорадності, безнадійності тощо.

Фахівці Кризового центру міста Дортмунд на першому етапі роботи проводять з пацієнтами індивідуальні бесіди, за умови, якщо пацієнти є повнолітніми і мешкають у цьому ж місті. Попередня телефонна або персональна реєстрація є необхідною для забезпечення достатнього часу для обробки інформації і моделювання конкретної ситуації. Провідний психолог-пастор цього центру Вернер Греуліч (Werner Greulich) переконаний, що очне спілкування, участь у дискусійних групах, де постраждалі особи обговорюють свої проблеми і знаходять шляхи їх вирішення, є ефективним методом попередження і запобігання суїциду серед дорослого населення. Так, кожної середи В. Греуліч проводить дискусійні бесіди у групі «Ті, хто вижили після самогубства» (від нім. «Hinterbliebene nach Suizid»). Це допомагає особам, схильним до суїциду, усвідомити свою помилку. Психолог переконаний, що своєчасні правильні дії психолога-консультанта допомагають людині опанувати своїми емоціями, переживаннями і переосмислити свою поведінку.

Наступним кроком є узгодженість дій між пацієнтом і його оточенням, зокрема співбесіди з його рідними, членами сім'ї, з подружжям, або іншими учасниками цієї проблеми. На думку консультанта-психолога, терапевта Біргіт Гьосснер (Birgit Gössner), таке втручання у кризову ситуацію конкретної людини має позитивний результат, стабілізує ситуацію і вирішує проблему. У рамках дискусії розробляється стратегія вирішення певної проблеми, пропонуються конкретні кроки для її вирішення.

У разі недосягнення позитивного результату у вирішенні кризової ситуації, пацієнту пропонується допомога у психіатричному центрі міста Дортмунд, фахівці якого співпрацюють із спеціалістами Кризового центру. Пацієнти мають змогу отримати своєчасну амбулаторну психіатричну допомогу та терапевтичне лікування. Комплексне лікування пацієнтів розроблено психіатричною клінікою та погоджено з відділом охорони здоров'я міста Дортмунд. Лікарі швидкої психіатричної допомоги мають також повноваження проводити консультації в психіатричній клініці Кризового центру. Така практика дозволяє налагодити тіснішу взаємодію психосоціальної та психіатричної допомоги.

Провідними фахівцями Кризового центру у місті Дортмунд було розроблено власну методику допомоги особам, які перебувають у тій чи іншій кризовій ситуації і потребують допомоги. Ця методика має три рівні, а саме: інформативний (просвітницька робота, що передбачає первинну профілактику кризових ситуацій серед населення міста); консультативний (проведення регулярних психологічних консультацій для громадян у вирішенні конкретних життєвих ситуацій); лікувальний (надання комплексної кваліфікованої психічної допомоги).

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що психологічна криза, яку переживає переважна більшість людей, пов'язана з певними стресовими подіями в їхньому особистому житті. Для попередження шкоди, яку може нанести людина особисто собі чи оточенню, доцільно створювати центри психологічної допомоги, аналогічні такому, який діє у місті Дортмунд в Німеччині. Робота має проводитись послідовно і комплексно, забезпечуючи належну психосоціальну та психіатричну допомогу людям, які цього потребують.

Гранкіна-Сазонова Наталія Валеріївна

магістр, аспірант факультету психології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РОЛЬ ДОВІРИ ТА ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

У ХХІ столітті життя людини є дуже наповненим подіями, швидкими змінами, нескінченним потоком інформації, що створює багато стресів, і людині необхідно справлятися з ними щоденно. А в умовах економічної кризи та воєнного конфлікту, в яких, на жаль, знаходиться сьогодні Україна, тиск на психологічний стан особистості особливо посилюється. Виникає необхідність протистояти невизначеності майбутнього, відсутності стабільності, швидко пристосовуватись до постійних змін.

В якості психологічного конструкта, який допомагає особистості переносити кризові стани та ситуації та навіть розвиватися в них, багато дослідників називають життєстійкість (С. Мадді, Д.О. Леонтьєв, А.А. Клімов, С.І. Кудінов та ін.). Поняття життєстійкості було введено С. Кобейса та С. Мадді, які розуміли його як інтегральну здатність особистості протистояти стресогенним факторам та зберігати здоров'я в несприятливих умовах. Це сукупність диспозицій та переконань, які дозволяють людині сприймати кризові ситуації як такі, на які